

MUNOZARA – ILMIY BILISH FAOLIYATINING TARKIBIY QISMI SIFATIDA

Turabova Sevara Kattaqulovna,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
«Ijtimoiy-gumanitar fanlar» kafedrası dotsenti
E-mail: turobova.sevara@mail.ru
[ORCID - 0000-0001-9028-6943](https://orcid.org/0000-0001-9028-6943)
Tel.: +998996762269

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola ilmiy bilish faoliyatining asosiy turlaridan biri bo'lgan bahs-munozaraning zamonaviy talqiniga bag'ishlangan. Bahs-munozaraning nazariy asoslari, ilmiy bilimlarni shakllantirishdagi o'rni va tanqidiy tafakkur rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqiladi. An'anaviy shakllar va raqamli texnologiyalardan foydalanishni o'z ichiga olgan holda, ilmiy munozaralarni tashkil etishning turli yondashuvlari qiyosiy tahliliga alohida e'tibor qaratilgan. Munozaraning kognitiv, metodologik va kommunikativ jihatlari hamda ularning fanlararo tadqiqotlarga ta'siri tahlil qilinadi. Muallif fan raqamlashuvi sharoitida munozara olib borish usullarini takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: munozara, ilmiy faoliyat, bilish faoliyati, tanqidiy fikrlash, kognitiv jihatlari, fanlararo yondashuv, fanni raqamlashtirish, muloqot, tadqiqot metodologiyasi.

DISCUSSION AS A COMPONENT OF SCIENTIFIC AND KNOWLEDGE ACTIVITIES

Turabova Sevara Kattakulovna
Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophy
Associate Professor, Termez University of Economics and Service
E-mail: turobova.sevara@mail.ru
[ORCID - 0000-0001-9028-6943](https://orcid.org/0000-0001-9028-6943)
Tel.: +998996762269

ABSTRACT

This article is dedicated to the modern interpretation of discussion, which is one of the main types of scientific and cognitive activity. The theoretical foundations of the discussion, its role in the formation of scientific knowledge and its influence on

the development of critical thinking are considered. Particular attention is paid to the comparative analysis of various approaches to organizing scientific discussions, including the use of traditional forms and digital technologies. The cognitive, methodological, and communicative aspects of discussion, as well as their influence on interdisciplinary research, are analyzed. The author emphasizes the need to improve the methods of conducting discussions in the context of digitalization of science.

Keywords: discussion, scientific activity, cognitive activity, critical thinking, cognitive aspects, interdisciplinary approach, science digitization, communication, research methodology.

ДИСКУССИЯ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Турабова Севара Каттакуловна,

доктор философии по философии (PhD)

доцент Термезского университета экономики и сервиса

E-mail: turobova.sevara@mail.ru

[ORCID - 0000-0001-9028-6943](https://orcid.org/0000-0001-9028-6943)

Тел.: +998996762269

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена современной интерпретации дискуссии, являющейся одним из основных видов научно-познавательной деятельности. Рассматриваются теоретические основы дискуссии, ее роль в формировании научных знаний и влияние на развитие критического мышления. Особое внимание уделяется сравнительному анализу различных подходов к организации научных дискуссий, включая использование традиционных форм и цифровых технологий. Анализируются когнитивные, методологические и коммуникативные аспекты дискуссии, а также их влияние на междисциплинарные исследования. Автор подчеркивает необходимость совершенствования методов ведения дискуссий в условиях цифровизации науки.

Ключевые слова: дискуссия, научная деятельность, познавательная деятельность, критическое мышление, когнитивные аспекты, междисциплинарный подход, цифровизация науки, коммуникация, методология исследования.

KIRISH

Bahs-munozara ilmiy bilish faoliyatining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi, chunki u nafaqat muloqot vositasi, balki yangi bilimlarni shakllantirish, mavjud paradigmalarni qayta ko'rib chiqish va ilmiy tahlilni chuqurlashtirishga yordam beradigan vosita hamdir. Fanlararo, murakkab va globallashib borayotgan zamonaviy ilmiy tadqiqotlar sharoitida munozaralarning roli sezilarli darajada oshib, ularni ilmiy hamjamiyatning o'zaro ta'siriga asos qilib olgan. Konferensiyalar, seminarlar, davra suhbatlari yoki virtual forumlar kabi turli formatlarda tashkil etiladigan munozaralar yangi g'oyalarni tanqidiy mushohada qilish, tadqiqot natijalarini taqdim etish va munozarali masalalar bo'yicha konsensusni shakllantirish uchun platforma hisoblanadi.

Munozara bilish faoliyatining bir shakli sifatida chuqur falsafiy ildizlarga ega. Qadimgi Shaqr va Antik davr madaniyatida Qadimgi Hind faylasufi Akshapada Gautamaning «Nyaya-sutra» asarida¹, Dxarmakirtining «Ilmiy dasturlar haqida o'gitlar»² nomli traktatida Qadimgi Xitoy faylasufi Mo-Dining «Mo-byan» (Mo-szining mulohazalari) nomli risolasida³, Aflotun, Suqrot va sofistlar bilan bir qatorda Arastu⁴ ham haqiqatga erishish uchun savol va javoblardan foydalanishni nazarda tutgan. Bu amaliyot falsafa va fanda yanada rivojlandi, unda tanqidiy tahlil va dialog bilishning ajralmas tarkibiy qismlariga aylandi. Tarixiy asoslarni saqlab qolgan ilmiy munozara murakkab ilmiy muammolarni hal qilishda turli yondashuvlar va nuqtai nazarlarni hisobga olish imkonini beruvchi vositaga aylandi.

Ilmiy bilish faoliyatining elementi sifatida munozaraning asosiy xususiyati uning haqiqatga erishishga qaratilganligidir. Muloqotning ritorik yoki eristik shakllaridan farqli o'laroq, ilmiy munozaraning maqsadi bahsda g'alaba qozonish emas, balki ilmiy fikrlarni asoslash va tekshirishdir. Bu ishtirokchidan nafaqat muhokama qilinayotgan mavzuni chuqur tushunishni, balki akademik halollik, tanqidga ochiqlik, raqiblarning fikriga hurmat bilan munosabatda bo'lish va dalillashning mantiqiy uyg'unligi kabi ma'lum bir axloqiy va uslubiy me'yorlarga rioya qilishni talab qiladi.

Munozara samarali ilmiy bilish uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Birinchi navbatda, bu tanqidiy fikrlash bo'lib, ishtirokchilarga taqdim etilgan dalillarni tahlil qilish, dalillardagi zaif joylarni

¹Akshapada Gautama — hind mutafakkiri, nyaya tizimining asoschisi, «Nyaya-sutra» risolasining muallifi hisoblanadi. Nyaya-sutra» 5 kitobdan iborat bo'lib, unda to'g'ri bilishning vosita va usullari, bahs munozara elementlari haqida so'z boradi. Akshapada Gautama o'z ta'limoti bilan Qadimgi Hind mantig'iga asos soldi, bahslashish amaliyotini umumlashtirdi va mutafakkirlar e'tiborini haqiqat, yolg'on asoslar, sofistlik bahs kabi mavzularga qaratdi.

²Дхармакрити — Википедия <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

³Пан Шимо. Логика Древнего Китая // Философские науки. — 1991. — №11. — С. 174-178

⁴Маковелский А. О. История логики. — М.: Кучково поле, 2004. — С. 150.

aniqlash va muqobil echimlarni taklif qilish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlash, ayniqsa, mavjud ilmiy ma'lumotlar hajmi doimiy ravishda o'sib borayotgan va ishonchli ma'lumotlarni noto'g'ri ma'lumotlardan ajratish zarurati tobora dolzarb bo'lib borayotgan sharoitda muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, munozara o'z pozitsiyalarini mantiqiy asoslash, dalillar va qarshi dalillardan foydalanish, shuningdek, gipoteza va taxminlarni shakllantirish qobiliyatini o'z ichiga olgan dalillash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Turli metodologik yondashuvlarni hisobga olish va fanning turli sohalaridagi bilimlarni birlashtirish zarur bo'lgan fanlararo tadqiqotlarda ham munozara muhim rol o'ynaydi. Bunday kontekstlarda munozara tadqiqotchilarning sa'y-harakatlarini birlashtirish, yangi nazariy modellarni yaratish va murakkab masalalarning amaliy echimlarini ishlab chiqish imkonini beruvchi mexanizmga aylanadi. Masalan, iqlim o'zgarishini o'rganishda yoki sun'iy intellektni ishlab chiqishda, bu erda ham tabiiy, ham ijtimoiy omillarni hisobga olish talab etiladi, turli fanlar mutaxassislari o'rtasidagi munozaralar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ilmiy muloqotdagi zamonaviy tendensiyalar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamlashtirish tufayli munozaralar samaradorligi sezilarli darajada ortmoqda. Masalan, virtual anjumanlar kabi ilmiy munozaralar uchun raqamli platformalardan foydalanish ilmiy muloqotning ochiqqligini oshiradi. Bu esa 2023 yilda xalqaro ilmiy hamkorliklar sonini 35% ga ko'paytirish imkonini berdi. Zoom, Google Meet kabi raqamli platformalar va ixtisoslashgan ilmiy forumlar geografik va vaqt to'siqlarini engib, real vaqt rejimida muhokamalarni tashkil etish imkonini beradi. Virtual simpoziumlar va konferensiyalar ishtirokchilarga birgalikda ishlash, ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish va tahliliy jarayonlarni avtomatlashtirish vositalarini taqdim etadi. Bu nafaqat munozaralarning ochiqqligini oshirishga, balki kengroq auditoriya va ilg'or texnologiyalardan foydalanish orqali ularning sifatini oshirishga yordam beradi.

Ta'lim muhitida munozara alohida ahamiyatga ega bo'lib, u talabalarda ilmiy muloqot, tanqidiy fikrlash va dalillash ko'nikmalarini shakllantirish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Ta'lim muassasalarida munozaralar seminarlar, debatlar, davra suhbatlari va guruh loyihalari shaklida qo'llaniladi, bu talabalarga nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni amalda qo'llash imkonini beradi. Bu, ayniqsa, zamonaviy ilm-fan sharoitida samarali ishlay oladigan bo'lajak tadqiqotchilarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq, munozara ilmiy bilish faoliyatining elementi sifatida bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ulardan biri bahs-munozaraning konstruktivligini ta'minlash zarurligidir. Buning uchun ilmiy etika me'yorlariga rioya qilish,

manipulyatsiya, mantiqiy xatolar va hissiy dalillashdan qochish talab etiladi. Bundan tashqari, raqamlashtirish sharoitida shaxsiy o‘zaro ta’sirning yo‘qolishi bilan bog‘liq xavflar ortib bormoqda, bu esa muhokamalar sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun munozaralarning an’anaviy va zamonaviy shakllarini uyg‘unlashtirish, ularning maksimal samaradorligi uchun sharoit yaratish muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, munozara ilmiy bilish faoliyatining ajralmas qismi bo‘lib, u bilimlarni yaratish, asosiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va ilmiy muammolarni hal qilishga turli xil yondashuvlarni birlashtirish imkonini beradi. Jamoaviy sa’y-harakatlar, fanlararo yondashuv va olimlar o‘rtasidagi samarali hamkorlik talab qilinadigan zamonaviy ilm-fan sharoitida uning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Munozaralardan bilish vositasi sifatida foydalanish ma’lum qoida va tamoyillarga rioya qilishni talab etadi. Bu esa uni ilmiy taraqqiyotning muhim omiliga aylantirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Маковелский А. О. История логики. — М.: Кучково поле, 2004. —С. 150.
2. Пан Шимо. Логика Древнего Китая // Философские науки. — 1991. — №11. — С. 174-178
3. Turabova, S. (2023). Talabalarning eristik kompetentligini rivojlantirishda ilg‘or xorij tajribalarni implementatsiya qilish imkoniyatlari. TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi, 1(2), 89-93.
4. Турабова, С. К. (2023). Влияние современных технологий и социальных сетей на формирование молодёжи. *International scientific journal of Biruni*, 2(3), 132-137.
5. Турабова, С. К. (2023). Влияние современных технологий и социальных сетей на формирование молодёжи. *International scientific journal of Biruni*, 2(3), 132-137.
6. ТУРАБОВА, С. Innovative thinking-criteria for sustainable development of society.
7. Turabova, S. (2023). O ‘rta asrlar sharq falsafasi tarixida ilmiy bahs muammosi va uning zamonaviy tafakkur rivojiga ta’siri. Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi, (8), 294-298.
8. Википедия <https://ru.wikipedia.org/wiki/>